

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันสภาพสังคมไทยเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม วัฒนธรรมตะวันตกที่มุ่งเน้นความเจริญทางวัตถุเข้ามามีบทบาทและอิทธิพล ในการดำเนินชีวิต มากขึ้น ความต้องการในการสร้างฐานะทางสังคม การแข่งขันทางเศรษฐกิจ และการอยู่รอด ในสังคม โสภา ชูพิบูลชัย (2542, หน้า 8) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับครอบครัวและโครงสร้าง ทางสังคมไทยปัจจุบัน สังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลง ทำให้ทุกคนต้องเปลี่ยนวิธีการดำเนินชีวิต จากแบบเรียบง่าย มาเป็นการแข่งขันที่รุนแรง มีการแข่งขันกับเวลา เพื่องาน เพื่อเงิน ซึ่งจะส่งผล ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีของไทย สภาพสังคมในปัจจุบัน ได้มีแนวโน้มว่าความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ไม่ค่อยมีโอกาสใกล้ชิดกันหรือพ่อแม่ไม่ค่อยมีเวลาน้อย จะส่งผลให้นำไปสู่ลักษณะของการขาดความเข้าใจกันภายในครอบครัว

การจัดการศึกษาจึงถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญมากอีกประการหนึ่งในการเตรียมบุคคล เพื่อให้ความพร้อมที่จะเป็นกำลังคน และประเทศชาติให้มีประสิทธิภาพ โดยการสร้างคน ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสมดุลกับสังคมที่อยู่ และมีความสุขตามอัตภาพ วิชามาส เมืองอุ (2542, หน้า 1) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 กำหนดแนวทาง ในการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญ การจัดการเรียนรู้ ตามหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐาน นอกจากจะมุ่งปลูกฝังด้านปัญญาพัฒนาการคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิด สร้างสรรค์คิดอย่างมีวิจารณญาณแล้ว ยังมุ่งพัฒนา ความสามารถทางอารมณ์ โดยปลูกฝัง ให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทาง อารมณ์ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม กรมวิชาการ (2545, หน้า 21) โดยเฉพาะในช่วงวัยเด็ก ตอนกลาง ซึ่งมีอายุระหว่าง 6-12 ปี เป็นช่วงที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในช่วงนี้ เป็นช่วงที่เด็กจะต้อง เข้าสู่วัยเรียนในชั้นเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นและระดับประถมศึกษาตอนปลายเป็นส่วน ใหญ่ ในช่วงปีสุดท้าย เด็กบางคนอาจเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น ฤกษ์งาม ลีฤทธิเกียรติ (2542, หน้า 1) ช่วงวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน ดังนั้นในวัยนี้มักประสบปัญหา ในการปรับตัวให้เข้ากับสังคม และพัฒนาการตามวัยในด้านต่าง ๆ อย่างมาก วิชามาส เมืองอุ

(2542, หน้า 1) ดังที่ สุชา จันทร์ธอม (2529, หน้า 134) ได้กล่าวถึง พัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลง ของวัยรุ่นไว้ สรุปได้ดังนี้ วัยรุ่นเป็นวัยที่มีความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกายอารมณ์ สังคม และสติปัญญาอย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นได้จากการปรับตัวเพื่อความพร้อมทางเพศ ความต้องการ การยอมรับจากสังคม การเจริญทางความคิดและสติปัญญา การปรับตัวการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ด้านเด็กที่ไม่สามารถปรับตัวทางสังคมได้ดี จะมีปัญหาไปถึงเรื่องการเรียนของเขาด้วย จากการศึกษา ของ อัลเมน (จิราภรณ์ หุ่นตระกูล, 2528, หน้า 12 อ้างอิงจาก Ulman, 1957, pp. 257 – 267) พบว่า มีนักเรียนจำนวนไม่น้อยที่ต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน อันเนื่องมาจากปัญหาการปรับตัวทาง สังคมดังที่ เทอดศักดิ์ เดชคง (2542, หน้า 62-64) ได้กล่าวถึงปัญหาอีกอย่างหนึ่งของการศึกษา ในปัจจุบัน คือ การไม่สามารถปลูกฝังจิตใจที่มีให้สามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างเป็นสุข ดังนั้น จึงพบว่าปัญหาของความขัดแย้ง การยกพวกตีกัน ในหมู่นักศึกษา การไม่สามารถปรับตัวในสังคม ที่เปลี่ยนแปลงไปไม่สามารถรอคอยเพื่อไปสู่เป้าหมายจึงก่อให้เกิดปัญหาทางเพศ และยาเสพติด ดังนั้นถ้าบุคคลเหล่านี้มีความฉลาดทางอารมณ์ พฤติกรรมในด้านลบเหล่านี้จะไม่เกิดขึ้น

สุภาพร พิสิฏฐ์พัฒน (2543, หน้า 2 อ้างอิงจาก Goleman, 1995, p. 34) ได้กล่าวว่า คนที่ประสบความสำเร็จได้นั้นขึ้นอยู่กับสติปัญญา เพียง 20 เปอร์เซ็นต์ ส่วนที่เหลือเป็นเรื่องของ การเข้าสังคม ความสัมพันธ์กับผู้อื่น การรับรู้ อารมณ์ของตนเอง การจัดการกับอารมณ์ และ ความตึงเครียด ซึ่ง โกลแมน เรียกสิ่งเหล่านี้ว่า เชาวปัญญาทางอารมณ์ เช่นเดียวกับ กิบส์ (Gibbs, 1995, pp. 24-31) ให้ความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ว่ามีความสำคัญต่อตัวอย่าง ซึ่งไม่ว่าจะเป็น การกระทำสิ่งใดก็ตาม คนที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงคือ คนที่สามารถปรับตัวเองให้เข้ากับ สังคม และอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข เข้าใจอารมณ์ และปัญหาสังคมได้ในแง่มุมต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น ได้อย่างดี ดังที่ ปีเตอร์ สโลเวย์ (Salovey, 1990 อ้างถึงใน วรรณดี หมู่เย็น, 2544, หน้า 1) กล่าวว่า อีโมชัน อินเทลลิเจน (emotional intelligence) โดยใช้เพื่อ อธิบายถึงความสามารถเข้าใจในความรู้สึกของตนเอง ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นความสามารถของ บุคคลในการที่จะตอบสนองอารมณ์ และความต้องการของผู้อื่น ได้อย่างถูกต้อง ความสามารถรับรู้ อารมณ์ของอารมณ์ของตนเอง พร้อมจัดการนำไปสู่พฤติกรรมที่เหมาะสม ความฉลาดทางอารมณ์นี้ ควรพัฒนาให้เด็กเช่นเดียวกัน พัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจและสังคม การพัฒนาทักษะ ความฉลาดทางอารมณ์จะช่วยให้เด็กมีไหวพริบ มีการปรับตัวเข้ากับสังคม มีความเข้าใจอารมณ์ ของตนเองและผู้อื่น และมีความสามารถในการควบคุมอารมณ์ของตนเอง กรมสุขภาพจิต (2543, หน้า 88) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ว่ามีผลทำให้ปัญหาต่าง ๆ ในโรงเรียนลดลง เช่น การทำร้ายตนเอง การแสดงความก้าวร้าว การเข้าหาสารเสพติด การถูกพัก และไล่ออกจากโรงเรียน เป็นต้น ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ

กล้าแสดงสิทธิของตน เป็นที่รู้สึกชอบพอในหมู่เพื่อนฝูงรู้สึกเห็นอกเห็นใจ และเข้าใจผู้อื่น มีทักษะในการแก้ไขข้อขัดแย้งได้ดี ในฐานะที่เป็นมนุษย์มีศักยภาพในการใช้อารมณ์ได้หลายรูปแบบ ซึ่งแตกต่างจากสัตว์อื่น นอกจากนี้แล้วยังมีความฉลาดในการตระหนักและคิดเกี่ยวกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเมื่อได้นำทักษะด้านความฉลาดทางอารมณ์ มาสอนนักเรียนจะทำให้เขาเหล่านั้นมีความสามารถจัดการอารมณ์ของตนเอง และแสดงพฤติกรรมที่สังคมยอมรับในการเข้าใจอารมณ์ความรู้สึก และสามารถใช้อารมณ์ด้านอารมณ์ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่นำไปสู่การประสบความสำเร็จในชีวิตทุกด้านรวมทั้งมีสุขภาพจิตที่ดี วรรณดี หมู่เย็น (2544, หน้า 2) ดังนั้นความฉลาดทางอารมณ์จึงช่วยพัฒนาเด็กให้เป็นทั้งคนเก่งและคนดีที่สังคมต้องการเพราะความ เห็นอกเห็นใจผู้อื่นทำให้เกิดความเมตตา ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ เป็นประโยชน์ของการอยู่ร่วมกันของบุคคลในสังคม อาจจะกล่าวได้ความฉลาดทางอารมณ์ จำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลสถาบันที่มีส่วนสำคัญยิ่งที่จะช่วยพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ให้กับนักเรียนได้แก่ สถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษา แต่ละสถาบันต่างมีความสำคัญที่แตกต่างกัน สถาบันการศึกษา ให้การศึกษาอบรมและพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ให้นักเรียนโดยตรง ส่วนสถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันพื้นฐานที่สำคัญอีกสถาบันหนึ่งที่จะสามารถ จะช่วยพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ให้กับนักเรียน

โรงเรียนสาธิต เป็น โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครเปิดการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล ถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ลักษณะของนักเรียนมีความแตกต่างกันทั้งทางสติปัญญา ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ตลอดจนถึงการปรับตัวทางสังคม ผู้วิจัยจึงมีความสนใจ การปรับตัวทางสังคมของนักเรียน โดยใช้โปรแกรมการฝึกความฉลาดทางอารมณ์ มาปรับตัวเข้ากับสังคม ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลการใช้โปรแกรมการฝึกความฉลาดทางอารมณ์ ที่มีต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย

ประโยชน์ของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางให้กับผู้บริหารสถานศึกษา คณาจารย์และผู้เกี่ยวข้องกันในการใช้โปรแกรมการฝึกความฉลาดทางอารมณ์ ที่มีต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียน

สมมติฐานในการวิจัย

1. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิธีการทดลอง กับระยะเวลาการทดลอง
2. นักเรียนที่ได้รับการฝึกโปรแกรมความฉลาดทางอารมณ์ มีการปรับตัวทางสังคม ดีกว่ากลุ่มควบคุมในระยะหลังทดลอง
3. นักเรียนที่ได้รับการฝึกโปรแกรมความฉลาดทางอารมณ์ มีการปรับตัวทางสังคม ดีกว่ากลุ่มควบคุมในระยะติดตามผล
4. นักเรียนที่ได้รับการฝึกโปรแกรมความฉลาดทางอารมณ์ มีการปรับตัวทางสังคม ในระยะหลังทดลอง ดีกว่าระยะก่อนทดลอง
5. นักเรียนที่ได้รับการฝึกโปรแกรมความฉลาดทางอารมณ์ มีการปรับตัวทางสังคมใน ระยะติดตามผล ดีกว่าระยะก่อนทดลอง
6. นักเรียนที่ได้รับการฝึกโปรแกรมความฉลาดทางอารมณ์ มีการปรับตัวทางสังคม ในระยะหลังทดลองและติดตามผล ไม่แตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษา ผลการใช้โปรแกรมการฝึกความฉลาดทางอารมณ์ที่มีต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสาธิตฯ เขตมีนบุรี จังหวัดกรุงเทพมหานคร

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสาธิตฯ จำนวน 146 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษา ตอนปลายที่มีคะแนนการปรับตัวทางสังคมต่ำกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 50 จำนวน 69 คน สอดถามตามความสนใจในการเข้าร่วมการทดลองได้ผู้สมัครใจ 65 คน จากนั้นสุ่มตัวอย่าง (sampling random) ด้วยวิธีการจับฉลาก เป็นกลุ่มตัวอย่าง 12 คน แล้วสุ่มอีกครั้งหนึ่งเป็นกลุ่มทดลอง 1 กลุ่ม กลุ่มควบคุม 1 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน

ตัวแปรที่ใช้ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ คือ โปรแกรมการฝึกความฉลาดทางอารมณ์แบ่งเป็น

1.1 วิธีการได้แก่

1.1.1 ใช้โปรแกรมการฝึกความฉลาดทางอารมณ์

1.2 ระยะเวลาได้แก่

1.2.1 ระยะก่อนการทดลอง

1.2.2 ระยะหลังการทดลอง

1.2.3 ระยะติดตามผล

1.3 ตัวแปรตาม คือ

1.3.1 การปรับตัวทางสังคม

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ความฉลาดทางอารมณ์ (emotional quotient) คือ ความสามารถของบุคคล ในการรับรู้เข้าใจ และแสดงอารมณ์ของตนได้อย่างเหมาะสมและมีไหวพริบ สามารถคัดกรอง แก้ปัญหาและแสดงออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นทั้งในฐานะผู้นำหรือ ผู้ตามได้อย่างมีความสุข

2. โปรแกรมการฝึกความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง การฝึกต่าง ๆ ที่เป็นสื่อกระตุ้น ให้นักเรียนมีความเข้าใจ และแสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม โดยฝึกตามวิธีที่ผู้วิจัยเป็นผู้ กำหนดให้เพื่อบรรลุความฉลาดทางอารมณ์ กระทำเพื่อให้เกิดความเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น สามารถบริหารอารมณ์ของตนได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ สามารถรู้จักตนเอง และ สร้างความสัมพันธ์กับคนรอบข้างได้ดี มีมนุษยสัมพันธ์ดี โดยฝึกตามวิธีที่ผู้วิจัยเป็นผู้กำหนด เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายทั้ง 5 องค์ประกอบดังนี้

2.1 องค์ประกอบส่วนบุคคล ได้แก่ ความสามารถในการตระหนักรู้อารมณ์ ของตนเอง ความสามารถในการแสดงอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด และความเชื่อของตนเอง ความสามารถเคารพในศักดิ์ศรีของตนเอง ความสามารถในการรู้จักและเข้าใจศักยภาพของตนเอง และการมีความรู้สึกริษยาที่แสดงถึงความเป็นตัวของตัวเอง

2.2 องค์ประกอบระหว่างบุคคล ได้แก่ ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ความสามารถในการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น และความสามารถด้านความรับผิดชอบทางสังคม

2.3 องค์ประกอบด้านการปรับตัว ได้แก่ ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถที่จะตรวจสอบตามความเป็นจริง และการมีความยืดหยุ่น

2.4 องค์ประกอบด้านการจัดการ-บริหารความเครียด ได้แก่ ความสามารถในการจัดการความเครียด และความสามารถในการควบคุมตนเอง

2.5 องค์ประกอบด้านภาวะอารมณ์ทั่วไป ได้แก่ การมีความสุข ความพึงพอใจ ในชีวิตและการมองโลกในแง่ดี

3. การปรับตัวทางสังคม หมายถึง การที่บุคคลสามารถพัฒนาทักษะต่าง ๆ เช่น ทักษะการทำตัวให้เข้ากับเพื่อน ทักษะในการให้ความร่วมมือกับผู้อื่น การเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มคือความสามารถของบุคคลที่จะปฏิสัมพันธ์กับบุคคลได้อย่างมีความสุข การรู้จักหาหนทางแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง และการมีความประพฤติในทางที่พึงปรารถนา การค้นพบความสามารถที่ตนเองมีอยู่

4. วิธีปกติ หมายถึง ให้นักเรียนดำเนินกิจการการเรียนการสอนตามปกติโดยไม่ให้กิจกรรมใดนอกเหนือจากที่เรียนในชั้นเรียนเป็นกลุ่มควบคุม

5. นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย หมายถึง นักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5, 6 ปีการศึกษา 2546 เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร